

Rok Jindřicha Fritze

Emil Vlasák

V roce 1976 se JUDr. Jindřich Fritz (1912–1984) stal jedním z deseti světových kompozičních velmistřů a přispěl tím k propagaci československého šachu víc, než mnozí vyhlášení hráči. Příjemně mě překvapilo, že Fritz jako „rodinné stříbro“ uznávají dnes i praktičtí hráči a funkcionáři. Myšlenka uspořádat velkou mezinárodní skladatelskou soutěž ke stému výročí Fritzova narození byla přijata Českým šachovým svazem – konkrétně Janem Lamserem, Markem Vokáčem a Viktorem Novotným – velmi vstřícně. Svaz poskytl polovinu cenového fondu i prostor na svém webu k propagaci soutěže a závěrečnému hodnocení. Podobně se zachovala redakce Československého šachu a třetím v řadě bylo samozřejmě Sdružení českých skladatelů. Jako pořadatel jsem k akci přistoupil s velkým nadšením a věnoval jí desítky hodin, totéž platí o rozhodčím Jaroslavu Poláškově. Soutěž se vydařila a ohlednutí za Fritzovým rokem by bylo velmi příjemné, kdyby...

Kdyby se nenašli lidé, kteří se souběžně snažili památku dávnou zesnulého skladatele vši silou očernit. Pražský studiář PhDr. Jaroslav Pospíšil (*1934) bohužel v poslední době proslul podivnými manýry, nad nimiž zůstává rozum stát. Pomlouvá Sdružení českých skladatelů jako organizaci a urazil i většinu jeho členů jednotlivě. Rozesílá maily s podivným nebo urážlivým obsahem na nejrůznější adresy, například členům ČŠS, kteří se kompozici vůbec nezabývají. Někdy už jsem řešil rozpačité dotazy svých zahraničních přátel, co má takový mail vlastně znamenat. Odpověď je dost smutná: stát se na chvíli centrem pozornosti bez ohledu na napáchané škody. Novým vědeckým námětem Pospíšilovy „tvorby“ se stalo své výročí narození Jindřicha Fritze – člověka, se kterým se osobně znal, kterému byl na pohřbu a se kterým léta bez problémů spolupracoval.

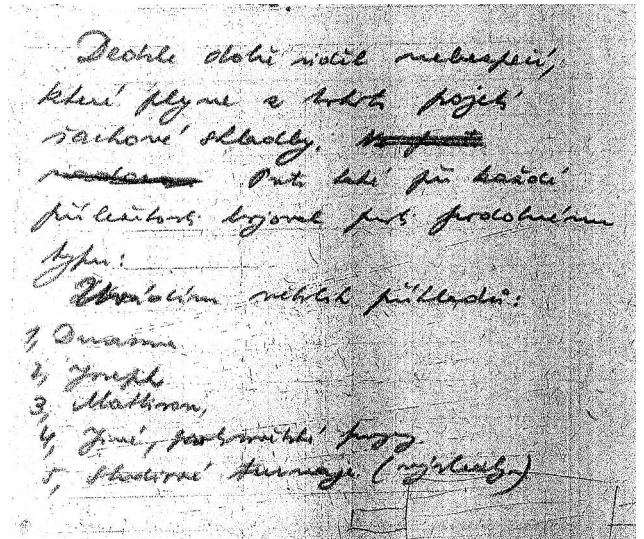
Pominu-li soukromé maily, vše začalo v Šachovém týdeníku 31 (srpen 2012), kde Pospíšil kritizoval nekorektnost a nepůvodnost značné části Fritzovy tvorby. Vyzbrojen elektronickým PC-velmistrem a databázemi člověk opravdu snadno nalezne ve Fritzově díle různé závady; takové prostředky ale ve své době klasičtí skladatelé prostě neměli. Snad pomůže malá srovnávací statistika. Podle databáze HHdbIV Fritz publikoval 518 studií a z toho nějaký problém má 147, tedy 28,4 %. Fritzův slavný vrstevník Genrich Kasparjan (1910–1995), považovaný za nejlepšího studiáře světa, má skóre 694/207, tedy velmi blízkých 29,8 %. A jak to vypadá s tvorbou Jaroslava Pospíšila? Omezi-li se na dobu do roku 2000, abychom vyloučili příznivý vliv počítače, dostáváme čísla 133/44, tedy závadnost kolem 33 procent.

Při dalších akcích už Pospíšil ztratil veškeré zábrany a neváhal sáhnout do soukromých materiálů, které mu v dobré víře světlí pozůstalí. V říjnu 2012 rozesílá po světě soukromý dopis Ladislava Prokeše (1884–1966), ačkoli sám Prokeš v úvodu výslovně uvádí, že si nepřeje obsažené informace dále šířit.

Vrcholem je materiál otisknutý v listopadu v Šachovém týdeníku 44/45 (a na doprovodném webu) pod názvem „Rozbití dekadentních forem“. Pospíšil zde vytáhl opravdu těžký kalibr – nehotový ručně psaný koncept soukromé povahy, který Fritz nikdy neotiskl. Je to zajímavé čtení – ale pro odborníka (vzorek naskenovaného dokumentu naleznete vpravo nahoře). Veřejné otištění je velmi sporné, a pokud vůbec, vyžadovalo by citlivý vyvážený komentář. Místo toho vydavatel týdeníku doprovodil výbušný text hloupým povídáním o Velké říjnové revoluci, ozbrojené pěsti dělnické třídy a úspěchu komunistů v nedávných volbách.

Pokusme se na věci podívat střízlivým pohledem. Fritz se zhlédl v moderní sovětské studii, pro niž nebyla prioritou hluboká analýza koncovek, ale kladá důraz na kombinační obsah a krásu. Nešlo o povinné pochlebování sovětskému vzoru, ale o hluboké přesvědčení; Fritz nové zásady skutečně systematicky a celoživotně uplatňoval ve své vlastní tvorbě. I z dnešního pohledu to byla správná cesta. Na rozdíl od pochybných společenských experimentů totiž studie v SSSR uměly skládat opravdu skvěle a prozkoumáním naší rubriky snadno zjistíte, že převážná většina studií se v duchu „sovětské školy“ komponuje dodnes. Určitým kamenem úrazu bylo, že Fritz se o své pravdě pokoušel přesvědčit starší generaci; jistě v dobré víře, ale snad až příliš agilně.

Prokešův dopis popisuje, jak se počátkem roku 1952 Fritz podílel na odstavení Miroslava Havla z vedení Šachového umění. Miroslav Havel řídil rubriku postaru a zřejmě skutečně poněkud opomíjel sovětskou tvorbu. Kdyby Fritz nebyl přesvědčeným komunistou, ale pouze „u komunistů“, pak by Havel prostě udal, a takové „provinění“ se tenkrát trestalo dost drasticky,

Ukázka z rukopisu Jindřicha Fritze, který naskenoval a v červnu 2012 rozesílá po světě J. Pospíšil. Odmyslíme-li dobovou rétoriku, obsahuje zajímavé teoretické pasáže o vývoji československé studie a tvůrčí krizi některých skladatelů. Snad proto Fritz rukopis nezničil. Text by zřejmě stál za odborné zhodnocení a diskuzi očima dnešní doby, ale rozhodně ne způsobem, jakým ho prezentoval Šachový týdeník.

včetně šikanování celé rodiny. Místo toho to Fritz řekl Havlovi na schůzi Problémové komise přímo do očí – snad trochu nevybíravě – a tím záležitost skončila. Čtyřicetiletý skladatel v plné síle prostě dospěl k závěru, že to starý pán už nedělá moc dobře. To byl typický generační problém a žádná politická záležitost.

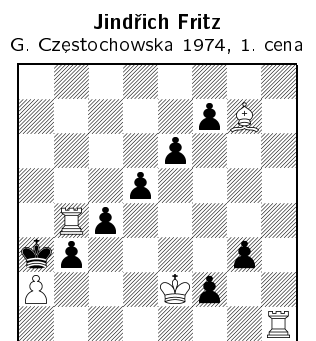
Jádrem rukopisu ze Šachového týdeníku 44/45 je kritika Františka Dadrleho, že setrvává na přežitých principech klasické studie a neuplatňuje nové postupy. Výrazivo odpovídá bolševickému stylu padesátých let a kdyby ho Fritz skutečně otiskl, asi bych tento článek nenapsal. Fritz ho ale otisknout nechtěl, přestože možnost měl v té době dostatek. Co ale evidentně později otisknout chtěl, je jeho nedokončená kniha „Česká studie“, kde píše o Dedrem s úctou a kritické pasáže plně snesou současná morální měřítka.

Záhadnou kapitolou Fritzova života pak zůstávají události z roku 1954, kdy byl zbaven členství v Komunistické straně i šachových funkcí a musel se delší dobu žít podřadnou manuální prací. V této otázce je Pospíšil najednou velmi skoupý (Šachový týdeník 31) a odvolává se na Josefa Maršálka, který ovšem o záležitosti mnoho neví. Možná tehdy opravdu stačila taková maličkost, že Fritz odmítl odstranit z poděkování ve své knize „Moderní šachová studie“ (1951) jméno Vladimíra Mrazíka? Byl bych vděčný, kdyby nějaký seriózní pamětník pomohl studové komunitě tento problém objasnit.

Co k celé trapné záležitosti dodat? Pomozte si slovy klasika: „Proč bych se měl divit tomu, že o mně špatně mluví špatní lidé?“ (Marcus Tullius Cicero).

99 bílý vyhraje

100 č. táhne, b. vyhraje

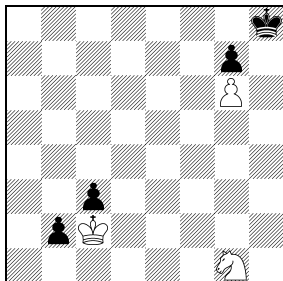
99 V roce 1979 jsem si jako začínající skladatel koupil a prostudoval novou Fritzovu knihu a tuhle méně známou syntézu jsem si označil jako jednu z nejlepších. Klasikové by nic takového složit nemohli. Pozice jako z partie; logické a pochopitelné tahy plynou lehce a nenásilně, obě strany se střídají v úderech a protiúderech a vše končí hezkým – i když známým – matem. 1.Vd8+ Jc8 2.Se6 a6 3.Sxc8 Sa5 Studie zároveň ilustruje obtížnost takového náročného pojetí. (Dokončení na další straně dole)

V hlavní roli jezdec

Jaroslav Polášek

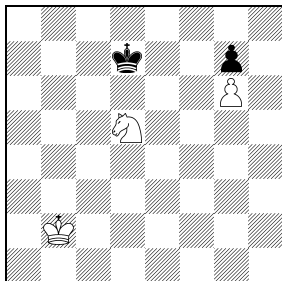
V Šachové skladbě č. 116 (červenec 2012) uveřejnil Eligiusz Zimmer studii 102 s jednoduchým řešením: **1.Je2 Kg8 2.Jxc3 Kf8 3.Jd5 Ke8 4.Kxb2 Kd7** (viz diagram 2) Po 5.Kc3 Ke6 6.Kd4 Kf5 7.Je7+ Kf6 černý dobdue pěšce g6. Proto **5.Jf6+! Ke6 6.Jh7 Kf5 7.Jf8** a bílý vyhraje, protože černý potřebuje dva tahy k napadení jezdcem (7...Kf6 8.Kc3 Ke7), kdežto bílému k obraně pěšce g6 stačí tah jen jeden (9.Jh7), a tak má dost času přiblížit krále.

Eligiusz Zimmer
Šachová Skladba 2012

102 bílý vyhraje

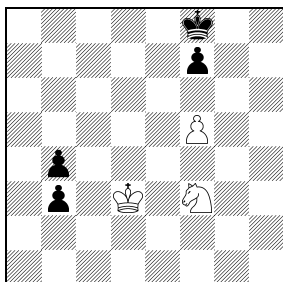
Eligiusz Zimmer
pozice po 4...Kd7

103 5..Jf6+!

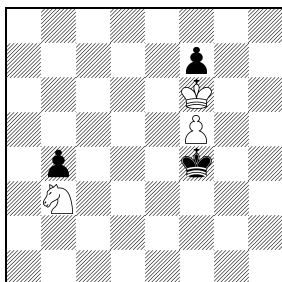
Idea převodu jezdcem na f8 s obětí na poli f6 mne zaujala, přímého předchůdce jsem nenašel, a tak jsem se pokusil o lepší zpracování (kromě sporého obsahu kazí dojem i „akademický“ duálek 4.Kb1).

J. Polášek podle Zimmera
originál

104 bílý vyhraje

svůdnost předchozí studie
varianta 1.Ke4?! nebo 1.Jd2?!

105 vzájemný zugzwang

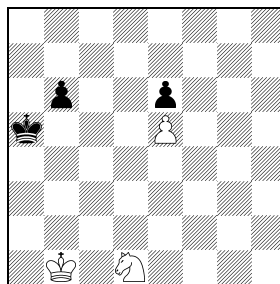
104 Praktický hráč nejspíš nejprve zkusí aktivizovat krále **1.Ke4?! Kg7!** 2.Ke5 s tím, že pozici vyhraje. Ale pozor! Černý král také nelení a po **2...Kh6!** 3.Kf6 Kh5! 4.Jd2 (4.Kxf7 Kg4 dvojitý úder – pointa obrany černého) 4...Kg4 5.Jxb3 Kf4 (viz diagram 105) 6.Jc1?! Kg4! s pozicí remízou (6...Ke4? 7.Kg5 Ke5 8.Jd3+), bílý nedokáže pozici zesílit. Kdyby v diagramu **105** musel táhnout černý, byl by ztracen: 6...Kg4/e4 7.Jc5/c1 Kf4 8.Jd3+ se získem pěšce b. Po **1.Jd2?!** se černý dokáže ubránit podobným způsobem – aktivizací krále, např. **1...Kg7!** (ale ne **1...Ke7?** 2.Ke4 Kf6 3.Kf4) 2.Jxb3 Kf6! 3.Ke4 Kg5! 4.Ke5 Kg4 5.Jd4 (5.Kf6 Kf4) 5...Kg5 VZ 6.Ke4 Kg4! 7.Ke5 (7.Kd5 b3; 7.Kd3 Kf4 8.Kc4 Ke4) 7...Kg5 8.Jb3 Kg4 9.Kf6 Kf4= (viz diagram 4). Nesmíme tedy pustit černého krále do hry **1.f6! Kg8!** Po **1...Ke8 2.Je5 Kf8** by bílý vyhrál nejsnáze převodem jezdcem přes c6 na e7. **2.Jg5** Ted nemá bílý na 2.Je5? čas, po 2...Kh7 3.Kd2 Kh6 4.Kc1 Kg5 5.Jd7 Kf5 6.Kd2 Ke6= ztratí posledního pěšce. **2...Kf8 3.Je4!** Po přímočarém **3.Kd2?!** Ke8 4.Kc1 Kd7 5.Kb2 Kd6 6.Kxb3 Ke5 7.Jh7 Kf5 8.Kxb4 Kg6 9.Kc5 Kxh7 10.Kd6 Kg6? 11.Ke7 by sice bílý vyhrál, ale zkušený hráč zahraje samozřejmě 10...Kh6! s remízou. **3...Ke8 4.Jc5!** Nedovolí černému králi uniknout přes pole d7. **4...Kd8 5.Kd2 Kc7 6.Je6+!** Efektivní

Počítač zahraje chladnokrevně **3...Sc1!** 4.Sd7+ Ka7 5.b6+ Kxb6 6.Sxa4 Sxa3 s dalším Sd6 a černý zřejmě neprohráje. Bílý král by musel zautočil z tyla a pak se rozjedou černí pěšci. **4.Sd7+ Ka7 5.b6+ cxb6 6.Sxa4 b5 7.Vd5 bxa4 8.Vxa5 b5 9.Kxe7 Kb6 10.Kd6 Kxa5 11.Kc5 b4 12.axb4 mat.**
100 Jiná ukázka „sovětské romantiky“ ve Fritzově podání. Líbí se dodnes, na rozdíl od jistého hotelu v Dejvicích... **1...g2 2.Va4+! Kxa4 3.axb3+ Kb5 3...Kxb3 4.Vh3+!**; 3...Kb4 4.Sf8+ Kb5 5.bxc4+. **4.bxc4+ Kc6 5.cxd5+ Kd7 6.dxe6+ Ke7 6...Ke8 7.Vh8+. 7.Sf8+ Ke8 8.exf7+ Kxf7 9.Vh7+ Kg8 10.Vg7+ Kxf8 11.Vxg2 a bílý vyhraje.**

Poznámka JP: Studii **99** jsem před několika lety opravil, ale dosud nepublikoval. Nyní je k tomu vhodná příležitost. **101 1...c3+!** Přilákání krále na diagonálu e1-a5 umožní černému získat střelce a5. Po **1...b6?** 2.Vd8 bxa5 3.Sd7+ Ka7 4.b6+ cxb6 5.Sxa4 bílý snadno vyhraje. **2.Kxc3!** Nelze 2.Sxc3? Kxc8=, střelec musí napadnout pole c7, aby na 2...Kxc8 přišlo 3.Vxc7+. **2...Sf2! 3.Vd8!** Po 3.Sxb7?! má černý více cest k remíze, nejedno dušší je asi 3...axb5 4.Sc6 Se1+ 5.Kd4 Sxa5 6.Kc5 Ka7

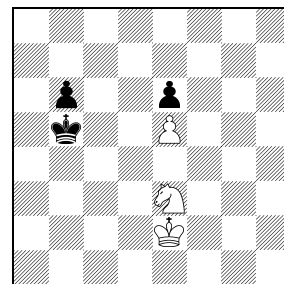
vyhrávající převod jezdcem na pole g7 a e8, kde černý král nestačí jezdcem účinně napadnout. **6...Kd6 7.Jg7 Ke5 8.Je8** a bílý vyhraje.

F. Dedrle
Československý šach 1928

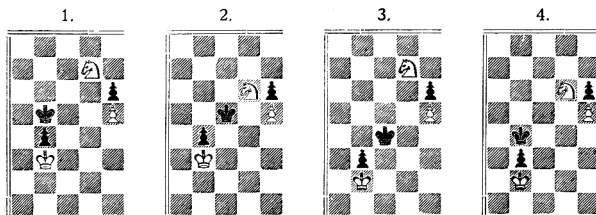
106 bílý vyhraje

J. Polášek podle F. Dedrleho
originál

107 bílý vyhraje

Při hledání potenciálních předchůdců jsem v HHdbIV narazil na ambiciózní (bohužel nekorektní) ideu **106** Františka Dedrleho (1878–1957), který v letech 1927–1934 vedl studiovou rubriku v našem časopise. Řešení otiskl v čísle 6/1928 s komentářem: „Je to soustava originálních přeskoků jezdcem přes h8, v níž bílý musí se varovat následujících remisových možností:“

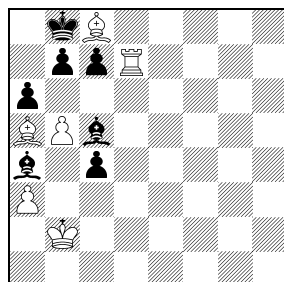
Bílý na tahu jen remísuje; je-li černý na tahu, bílý vyhraje.

1.Jc3 Kb4 2.Jd5+ Kc5 3.Jf6 Kd4 4.Jd7 b5 5.Kc2! Kc4 6.Kb2 Kb4 7.Jf8! Kc4 8.Jg6 Kb4 9.Jh8! (JP: první přeskok přes h8) **9...Kc4 10.Jf7 Kb4? 11.Jd6 Kc5 12.Kc3! b4+** (JP: Dedrle uvádí jako první variantu **12...Kd5** s prakticky stejným řešením, ale v ní jsou drobné duály) **13.Kb3 Kc5 14.Jf7 Kc5 15.Jh8!** (JP: druhý přeskok přes h8) **15...Kd5 16.Jg6 Kc5 17.Jf8 Kd5 18.Jd7 Kc6 19.Kxb4 Kxd7 20.Kb5** a bílý vyhraje.

Dedrle ale pokračuje: „Byl jsem překvapen, že jediný M. Fila dovedl kráčet po stopách zamýšleného řešení a oznámil je se všemi podrobnostmi i s mrtvými body, v nichž intence vážne: **8...b4!** **9. Kc2! Kc5! 10.Kb3 Kb5 11.Jh8 Kc5 12.Jf7 Kb5 13.Jd6+ Kc5 remis, viz pozici č. 2.** Podobně ještě v osmém, případně desátém tahu vynutí černý některou z remisových posic tahem **Kd4!** místo **Kb4.** (...) Ve svém zápisníku mám poznámku ze dne 6. dubna 1926, že pokus **1.Je3** vážne na **Kb5** a někteří velmi silní řešitelé moji domněnku v zaslaných řešeních potvrzují. Ale V. Kovář dokázal, že i tento tah vede k výhře zajímavým způsobem: **1.Je3! Kb5 2.Kc2 Kb4! 3.Kd2!! Kb5! 4.Kc3! Kc5 5.Kd3** (...) Shroutí-li se studie pracovaná absolutním minimem materiálu, je oprava velmi nesnadná, obvyčejně nemožná.“

Přesto jsem se do opravy pustil – jádro Dedrleho studie bylo zdravé. První přeskok přes h8 se sice ukázal chimérou, zato ho nahradil zajímavý zugzwang. **107 1.Kd2!** Po **1.Kd3? Kc5!** by byl bílý v zugzwangu **2.Kc3 b5**, např. **3.Jg4 (3.Kd3 b4 4.Ke4 b3 5.Jd1 Kc4=) 3...b4+ 4.Kb3 Kb5! 5.Jf6 Kc5 6.Jd7+ Kb5!** vznikla Dedrleho pozice č. 1. **1...Kb4! 2.Kc2!** (2.Kd3? Kc5=) **2...Kc5** Po **2...Kb5 3.Kc3 Kc5** vyhraje nejrychleji **4.Jc4 b5 5.Jd6** a dále jako v řešení. **3.Kd3!** A táhnout musí – ke své škodě – černý. **3...b5 4.Kc3 b4+ 5.Kb3 Kd4 6.Jc4 Kc5** Bílý vyhraje převodem jezdcem na d7, což je jediné pole, odkud kryje jezdec pěšce e5 a odebírá černému králi pole c5. **7.Jd6 Kd5 8.Jf7 Kc5 9.Jh8!** Dedrleho efektivní převod jezdcem přes h8. **9...Kd5 10.Jg6 Kc5 11.Jf8 Kd5 12.Jd7 Kc6 13.Kxb4 Kxd7 14.Kb5! Kc7 15.Kc5** s vyhranou pěšcovkou. Studii **107** by šlo také začít v mírně odlišné pozici tahu **0...Ka4-b5 1.Jd5-e3! Kb4 2.Kd2! Kc5 3.Kd3.**

J. Polášek podle J. Fritze
originál

101 č. táhne, b. vyhraje